

PROVOKE: een systeem om huidafwijkingen systematisch te beschrijven

A. Galimont-Collen *

Een goede diagnose begint met een anamnese, gevolgd door een gedegen klinisch onderzoek. Om huidafwijkingen te beschrijven gebruiken we het PROVOKE systeem. PROVOKE is een acroniem dat staat voor plaats, rangschikking, omvang, vorm, efflorescenties (1,2).

We gaan systematisch door het PROVOKE-systeem en we beschrijven elk onderdeel hiervan. Een samenvatting van PROVOKE vind je in tabel 1.

In de eerste plaats beschrijven we de lokalisatie van de huidafwijkingen, daarna de rangschikking, gevolgd door de vorm, de omtrek en de kleur. Als laatste komen de efflorescenties aan bod. Efflorescenties is het Latijn voor 'opbloei-sels'. Efflorescenties zijn veranderingen van de huid die de huidziekte vormen. Een huidziekte kan opgebouwd zijn uit een of meerdere efflorescenties. Op het einde van dit artikel vind je de beschrijving van een casus.

Het PROVOKE-systeem

Plaats

De plaats of de lokalisatie van een afwijking vormt samen met de efflorescenties vaak de sleutel tot de diagnose. Veel huidaandoeningen hebben voorkeurslokalisaties.

Rangschikking

Bij het beoordelen van de rangschikking kijkt men naar de onderlinge samenhang tussen de huidafwijkingen. De huidafwijking kan op de volgende wijze gerangschikt zijn:

- solitair (één laesie),

- gegroepeerd (in groepjes), hierin onderscheidt men verschillende soorten groepjes:
 - o annulair (in de vorm van een ring),
 - o lineair (in een lijn),
 - o herpetiform (in groepjes heel dicht bij elkaar),
 - o corymbiform (dan is er een moederlaesie met satellietlaesies).
- discreet (van elkaar gescheiden),
- diffuus (aaneengesloten),
- gedissemineerd (gelijkmatig verdeeld over het lichaam),
- reticulair (in de vorm van een net),
- confluerend (samenvloeiend),
- folliculair gebonden (rond de haarfollikels gelegen).

Omvang

Bij de omvang kijkt men niet alleen naar de grootte van een laesie, maar ook naar het aantal laesies.

De grootte kan worden omschreven als:

- miliair, puntgroot (1 - 2 mm),
- lenticulair, druppelgroot (3 - 10 mm),
- nummulair, muntgroot (1 - 3 cm),
- kinderhandpalmgroot (3 - 5 cm),
- handpalmgroot (5 - 10 cm).

Ook kan de grootte van een laesie wordt weergegeven in mm of cm.

De uitgebreidheid kan worden omschreven als:

- solitair (een enkele laesie),
- circumscrip (beperkt tot een klein, omschreven huidgebied),
- regionaal (beperkt tot een wat groter gebied, zoals bijvoorbeeld een flank of een onderarm),
- segmentaal (in een dermatoom),
- gegeneraliseerd (verspreid over een groot huidgebied),
- universeel (de gehele huid).

Tabel 1. Het PROVOKE-systeem

■ P:	plaats op het lichaam; behaarde hoofd, gelaat, romp, extremiteiten, genitalia,
■ R:	rangschikking: verdeling van de laesies; apart, in groepjes, samenvloeiend, diffuus....,
■ O:	omvang: - o aantal (solitair, enkele), - o grootte (mm / cm) van de individuele laesies,
■ V:	vorm van de laesie; rond, ovaal....,
■ O:	omtrek: begrenzing; scherp begrensd, verheven....,
■ K:	kleur: bruin, gelig, rood....,
■ E:	efflorescentie.

Vorm

2-dimensionale vormen:

- o arciform: boogvormig,
- o annulair: ringvormig,
- o circinair: onderbroken ringvormig,
- o concentrisch: centrifugaal uitbreidende en elkaar opvolgende ringen (vanuit een middelpunt als een steen in het water of een dartbord),
- o dendritisch: vertakkend,
- o gegyreerd: als slingerende linten,
- o grillig: onregelmatig, geen patroon te herkennen,
- o kokardevormig: schietschijfvormig, concentrisch, maar de opeenvolgende stadia zijn verschillend van kleur en of efflorescentie,
- o lineair: lijnvormig,
- o ovaal,
- o polycyclisch: uit meerdere ronde vormen bestaand,
- o polygonaal: veelhoekig,
- o rechthoekig,
- o rond,
- o reticulair: netvormig.

3-dimensionale vormen:

- o bolrond: koepelvormig als een halve bol,
- o delle: koepelvormig met een indeuking bovenop,
- o gesteeld: met een dun steeltje aan de huid vastzittend, zit op een basis die smaller is dan de laesie zelf,
- o hemisferisch: licht bolstaande laesie,
- o hobbelig: inegaal verheven laesie, onregelmatige of regelmatige uitstulpingen van het oppervlak,
- o opgeworpen rand: vlakke laesie waarbij de rand opstaand is,
- o spits: kegelvormig,
- o stomp: kegelvormig waar de spitse top van af is,
- o verruceus: wratachtig,
- o papillomateus: hobbelige, wratachtig, onregelmatige of regelmatige uitstulpingen van het oppervlak,
- o vlak: egaal verheven laesie.

Omtrek

De omtrek van een laesie kan beschreven worden als:

- lijnscherp begrensd,
- scherp begrensd,
- matig scherp begrensd,
- onscherp begrensd.

Tabel 2. De efflorescenties op alfabetische volgorde

Abces	Nieuw gevormde holte zonder een eigen wand, gevuld met pus.
Atrofie (verduunning)	Afname van het volume van de onderdelen van de huid. Verduunning in de dermis of het subcutane vetweefsel is zichtbaar als een verzonken depressie in de huid.
Bulla (blaar)	Zichtbare holte in of net onder de opperhuid, gevuld met helder vocht. Een bulla heeft geen eigen wand en is groter dan 1 cm. Bulla kleiner dan 1 cm worden vesikels genoemd. Als de inhoud van de blaar niet meer helder is maar gelig, dan is het een pusblaar. Bij een rode verkleuring een bloedblaar (hemorragische bulla).
Carbunkel (negenoo)	Conglomeraat van furunkels.
Colorette	Kraagvormige schilfering die resteert na het openbarsten van een vesikel.
Comedo (mee-eter)	Afgesloten talgklieropening met ophoping van talgklier materiaal en keratine. De gesloten mee-eters zijn witte comedonen en de open mee-eters zijn zwarte comedonen.
Craquelé	Een gebarsten, grof netwerk van fijne barstjes.
Crusta (korst)	Samengesteld uit ingedroogd wondvocht, bloed, afgestorven weefsel en of vuil.
Cyste (holte)	Afgesloten holte in de huid met een eigen epitheelwand. Een cyste kan gevuld zijn met vocht, cellen of celproducten (talg, mucus of synoviale vloeistof).
Dyschromie (verkleuring)	Abnormale verkleuring van de huid die berust op afwijkingen in bloedvoorziening, pigment of huiddikte. De huid kan verschillende kleuren aannemen (wit, bruin, zwart, geel, paars, livide (blauwachtig zwart tot paarsrood), blauw-groen). Wanneer de huid op een bepaalde plaats donkerder gekleurd is spreekt men van hyperpigmentatie, en wanneer die lichter gekleurd is van hypopigmentatie. Men spreekt van depigmentatie als alle kleurpigment verdwenen is.
Dystrofie	Verkeerde samenstelling, groeistoornis of degeneratie van de huid of andere organen, weefsels of cellen.
Ecchymose (bloeduitstorting)	Oppervlakkige vlekvormige rood-paarse bloeduitstorting in de huid die groter is dan 2 mm. Bij een kleinere bloeduitstorting spreekt men van purpura of petechia. Als de bloeduitstorting dieper in de huid gelegen is dan spreekt men van een hematoom.
Erosie (ontvelling)	Oppervlakkig defect beperkt tot de epidermis en reikt niet dieper. Omdat de epidermis geen bloedvaten bevat, is er ook geen bloed zichtbaar bij een erosie. Wel is de lederhuid zichtbaar, deze heeft een rode kleur.
Erytheem (roodheid)	Tijdelijke, wegdrukbaar roodheid van de huid. Deze is het gevolg van de verwijding van de bloedvaten in de huid. Als de roodheid niet wegdrukbaar is, dan spreekt men niet van erytheem maar van rode dyschromie.
Erythematosquameus (rood schilferend)	Erythemato-squameus is een samentrekking van twee efflorescenties, erytheem en squamae, roodheid en schilfering.
Excoriatie (krabeffect)	Door het krabben ontstaat er een defect in de epidermis en de dermis. Hierdoor zijn puntvormige bloedingen zichtbaar.
Fissuur (kloof)	Oppervlakkige of diepe inscheuring in de huid.
Fistel	Gang, tunnel, meestal met epitheel bekleed, verbinding tussen in de diepte of op afstand gelegen ontstekingshaard of holte en de buitenwereld.
Furunkel	Acute pijnlijke ontsteking van een haarfollikel. Deze ontsteking gaat gepaard met weefselverlies (necrose). Een furunkel is een enkelvoudige laesie. Als er twee of meer furunkels samenvloeien tot één grote ontsteking maar met separate puskopjes dan heet het een carbunkel (negenoo).

vervolg Tabel 2

Hematoom (bloeduitstorting)	Dieper in de huid gelegen bloeduitstorting die als een zwelling gevoeld kan worden.
Hyperkeratose (verhoorning)	Moeilijk te verwijderen schilfers, verdikt stratum corneum, cellen geheel verhoornd en kleurloos, samenhang van de cellen groter dan normaal.
Hypertrofie	Toename van volume der huid-samenstellende elementen.
Lichenificatie (olifantshuid)	Vergroving van de huidlijnen in de opperhuid en in mindere mate in de lederhuid. De huid lijkt op een olifantshuid.
Macula (vlek)	Platte, verkleurde vlek. Er is een omschreven kleurverandering in de huid. Deze laesie is niet verzonken in de huid en ook niet verheven boven de huid.
Nodulus (knobbeltje)	Knobbeltje, een solide massa in de huid groter dan 0,5 cm en kleiner dan 1 cm. Het knobbeltje is zichtbaar en voelbaar. Als de laesie groter is dan 1 cm dan spreekt men van een nodus, als de laesie kleiner is dan 0,5 cm dan spreekt men van een papel.
Nodus (knobbel)	Een nodus is een knobbel, een solide massa in de huid die groter is dan 1 cm.
Papel (pukkel)	Omschreven stevige verhevenheid van de huid die kleiner is dan 0,5 cm. Een papel is goed te voelen.
Parakeratose	Gemakkelijk loslatende schilfers ten gevolge van een versneld verhoorningsproces.
Petechiën (bloeduitstortingen)	Puntvormige, paarse, niet wegdrukbaar verkleuringen in de huid. Ze ontstaan doordat er een bloeding is ontstaan. Purpura zijn kleiner dan 2 mm, als de huidafwijking groter is dan spreekt men van ecchymose.
Plaque (plakkaat)	Solide, voelbare verandering van de huid groter dan 2 cm. Een plaque kan verheven zijn in de huid of verzonken.
Purpura (bloeduitstortingen)	Puntvormige, paarse, niet wegdukbare verkleuringen in de huid. Ze ontstaan doordat er een bloeding is ontstaan. Purpura zijn kleiner dan 2 mm, als de huidafwijking groter is dan spreekt men van ecchymose.
Pustel (puist)	Holte in de epidermis die gevuld is met etter en die geen eigen wand heeft. Een pustel is kleiner dan 1 cm.
Ragade (kloof)	Oppervlakkige of diepe inscheuring in de huid.
Squama (schilfer)	Ontstaan door een teveel aan dode hoorncellen die geproduceerd worden in huidziekten met een abnormaal keratinisatieproces. Zichtbare schilfering kan zich presenteren als fijne, poedervormige schilfering; grote, witachtige schilfering; ronde schildachtige schilfering; gelige, vettige schilfering; eelt en ringvormige schilfering.
Teleangiectasie	Blijvende verwijde haarvaatjes in de huid.
Tuber	Solide uitstekende verhevenheid > 1 cm.
Tumor (zwelling)	Zwelling door toename weefsel, door normaal weefsel of door afwijkend materiaal.
Ulcus (zweer)	Defect tot in de onderhuid die geen of een geringe tendens tot genezing heeft.
Urtica (kwaddel)	Vlakke, vluchtige verhevenheid van de huid als gevolg van vocht (oedeem).
Vegetaties	Uitgroeiing huidpapillen, prominierend kegelvormig, draadvormig of bloemkoolachtig (o.a. gewone wrat).
Vesikel (blaasje)	Zichtbare holte in of net onder de opperhuid, gevuld met helder vocht. Een vesikel heeft geen eigen wand en is kleiner dan 1 cm.
Vulnus (wond)	Defect in de huid dat niet veroorzaakt is door een onderliggend ziekteproces, het ontstaat door een trauma.

Kleur

In de dermatologie is de beschrijving van de kleur belangrijk. Er is een breed kleurenpalet waaruit gekozen kan worden.

- wit (bv. vitiligo),
- zwart (bv. melanoom),
- geel (bv. xanthoom),
- groen (bv. pseudomonasinfectie),
- mengkleuren,
- gehyperpigmenteerd - toegenomen/meer pigment,
- gehypopigmenteerd - afgenomen (dus minder) pigment,
- gedepigmenteerd - ontbrekend (geheel geen) pigment,
- erythmateus - rood, wegdrukbaar (bloedcellen in de haarvaten),
- purpueel - rood, niet wegdrukbaar (bloedcellen buiten de haarvaten of gestold).

Efflorescenties

Efflorescentie is de Latijnse naam voor opbloeisels. Efflorescenties zijn de zichtbare afwijkingen die alleen of samen met andere soorten efflorescenties een huidafwijking vormen. Nagenoeg alle huidafwijkingen bestaan uit meer dan een efflorescentie. Bovendien kan in de loop van de tijd het soort efflorescenties en de samenstelling veranderen.

In tabel 2 vind je de efflorescenties op alfabetische volgorde; als eerste wordt de Latijnse naam gegeven en daarnaast de Nederlandse benaming (3-5).

Beschrijving casus

Foto 1. Ulcera onderbeen rechts.

Literatuur

1. Sillevius Smitt JH, Everdingen JJE van, Starink ThM, et al. **Dermatovenereologie voor de eerste lijn**. 8e ed. Houten: BohnStafleu van Loghum, 2009.
2. Groot AC de, Toonstra J. **Dermatologie en venereologie in de praktijk**. 1e ed. Den Haag: Boom Lemma, 2012.
3. Gawkrödger DJ, Ardern-Jones MR. **Dermatology, an illustrated colour text**. 5e ed. Oxford: Elsevier, 2012.
4. Bologna JL, Jorizzo JL, Schaffer JV. **Dermatology**. 3e ed. Oxford: Elsevier, 2012.
5. Freedberg IM, Eisen AZ, Wolff K, et al. **Fitzpatrick's dermatology in general medicine**. 6th ed. McGraw-Hill, 2003.
6. Burgdorf WHC, Plewig G, Wolff HH, et al. **Braun Falcos's Dermatology**. 3e ed. Italy: Springer, 2009.
7. Burns T, Breathnach S, Cox N, Griffiths C. **Rook's textbook of dermatology**. 8th ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010.

*Dr. Annemiek Galimont-Collen, dermatoloog, dermaTeam/Bravis, Roosendaal

Tabel 3. Toepassing PROVOKE-systeem op wond onderbeen (6,7)

P: plaats op het lichaam	Onderbeen rechts, ventrale en laterale zijde
R: rangschikking	Gegroepeerd, deels confluerende
O: omvang: aantal grootte (mm-cm)	Een 8-tal, in grootte wisselend van 0,5 cm tot 5 cm (?)
V: vorm	Rond tot langwerpig
O: omtrek:	Redelijk scherp begrensd, met ondermijnde randen
K: kleur	Overwegend erytheem
E: efflorescentie	Ulcera die zich bevinden in een gebied met erytheem, erosies en squamæ